

ВІДГУК

**офіційного опонента кандидата економічних наук, доцента
Полякової Юлії Володимирівни
на дисертацію Присвітлої Оксани Вікторівни
“Домінанти розвитку вищої освіти в умовах глобального
ринку освітніх послуг”, подану на здобуття наукового ступеня кандидата
економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство
і міжнародні економічні відносини**

Актуальність теми дослідження

В умовах глобалізації світогосподарського розвитку освіта є невід’ємною складовою системи, яка забезпечує рух інтелекту, інформації та людського капіталу – основних факторів, що визначають геополітичне становище будь-якої країни у світовій економіці. В галузі освіти виділяють наступні характерні риси глобалізації освітнього простору: зростання попиту на якісну освіту, уніфікація знань, прагнення країн світу досягнути високих показників якості освіти, диверсифікація, запровадження інновацій у освітньому процесі, зростання освітніх бюджетів тощо. За таких умов освітня політика стає одним із головних важелів інноваційного розвитку країни, а розширення експорту освітніх послуг стає прибутковим видом економічної діяльності, переконливим показником її соціального і культурного майбуття, у т.ч. через підвищення рівня та якості освіти.

Враховуючи світові тенденції у сфері експорту освітніх послуг та стратегічні цілі розвитку української економіки, слід нарощувати конкурентні переваги країни в науці, освіті та високих технологіях. Виклики для вітчизняних навчальних закладів передусім пов’язані із проявами глобалізації та загостренням конкуренції на ринку освітніх послуг. Стратегічним завданням для вітчизняної вищої освіти є повноцінна та рівноправна інтеграція до світового освітнього простору.

Дисертація О. Присвітлої, мета якої полягає у визначенні тенденцій розвитку вищої освіти як важливого сегменту глобального ринку послуг, виявленні причин і характеру його трансформації в умовах глобальної інформатизації суспільства спрямована на обґрунтування напрямів

вдосконалення національної системи освітніх послуг України в контексті забезпечення конкурентних переваг в глобальному освітньому просторі.

Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами та темами

Дисертація виконана здобувачем у відповідності до тематичної спрямованості держбюджетної науково-дослідної роботи факультету міжнародної економіки Дніпропетровського національного університету ім. Олеся Гончара Міністерства освіти та науки України за темою “Диверсифікація форм та методів комерціалізації науково-технічних розробок в умовах глобальної технологічної інтеграції” (номер державної реєстрації 0112U000201) та темою “Розвиток корпоративного менеджменту в умовах транснаціоналізації світової економіки” (номер державної реєстрації 0113U003044).

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій

Результати дисертаційного дослідження є достовірними та науково обґрунтованими, оскільки спираються на діалектичний метод наукового пізнання, а також загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: метод історичного аналізу, метод абстрактно-логічного аналізу, методи аналізу та синтезу, метод кількісного та порівняльного аналізу, статистичний та графічний методи, регресійний аналіз та ін. Основні наукові положення, висновки та рекомендації дисертації мають належне теоретичне, методологічне та емпіричне обґрунтування, відповідають сформульованій меті та завданням дослідження.

Дисертаційна робота вдало структурована і складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Сформульовані у дисертаційному дослідженні наукові положення та основні результати, які становлять зміст наукової новизни, висновки і практичні рекомендації відповідають об'єктивній реальності, опубліковані в фахових періодичних виданнях та апробовані на конференціях різного рівня.

Наукова новизна одержаних результатів

Головним призначенням дисертації є дослідження розвитку вищої освіти в умовах формування глобального ринку освітніх послуг в контексті забезпечення міжнародної конкурентоспроможності країн. Найбільш вагомими результатами, що розкривають особистий внесок дисертанта у розробку досліджуваної проблеми та характеризують новизну дослідження, полягають, на наш погляд, у наступному.

1. Автором доведено, що вибір домінант розвитку вищої освіти суттєво впливає на конкурентні переваги країн в експорті послуг на глобальному ринку і сформовано сутнісний зміст домінант, притаманних сучасному етапу розвитку глобального освітнього простору, а саме: інтернаціоналізації вищої освіти, інформатизації вищої освіти, масовізації вищої освіти (с.51). Обґрунтовано, що інформатизація вищої освіти є важливою домінантою і проявляється в трьох дефініціях:

- як системна трансформація в індустрії вищої освіти, що базується на нових освітніх технологіях, заснованих на інструментах цифрової економіки і розвивається під впливом глобальної інформатизації суспільства;

- як якісна ознака трансферу знань від суб'єкта до об'єкта послуги через застосування ІТ-технологій;

- як процес трансферу послуг через глобальний інформаційний простір, що забезпечує швидкість, доступність послуг в просторі і часі (с.53, 134-139).

Доведено, що масовізація вищої освіти – це важлива домінанта і ознака ступеня доступності певних освітніх послуг на глобальному ринку широкому загалу потенційних споживачів без додаткових обмежень за національними, релігійними, соціальними, гендерними, економічними ознаками (с. 86-90). Розроблено метод кількісної оцінки впливу макроекономічних мультиплікаторів на академічну мобільність як індикатора конкурентоздатності послуг вищої освіти та на основі його апробації виокремлено п'ять кластерів країн світової економіки, які займають характерні позиції на глобальному ринку освітніх послуг (перший і другий кластери об'єднують країни-експортери послуг у вищій освіті, третій кластер – це країни, що мають

врівноважену ринкову позицію, четвертий та п'ятий кластери – імпорто-орієнтовані країни) (с.110-112, 115-126).

2. Удосконалено теоретико-методичні основи дослідження глобального ринку освітніх послуг: виділено три основні дефініції поняття освітніх послуг (с. 23-28); надано уточнену сутність глобального ринку освітніх послуг та виокремлено трансформаційні тенденції в сегменті вищої освіти; теоретично обґрунтовано, що процеси інформатизації та комп'ютеризації освітніх послуг є передумовою формування цифрового сегменту ринку, характерними ознаками якого є глобальність, відкритість, гнучкість, інноваційність (с. 39-42,73, 88-91).

3. Удосконалено теоретико-методичні інструменти дослідження впливу інформатизації вищої освіти, як домінанти, ступінь сформованості якої є базовою для забезпечення масовості, інтернаціоналізації та інноваційності вищої освіти; сформовано алгоритм факторного аналізу рівня міжнародної мобільності студентів та визначена методика його оцінювання на основі побудови багатфакторної моделі оцінки факторів, що містить структурно-логічне поєднання сукупності методів експертних оцінок, кореляційного та регресійного аналізу (с. 64-66, 139-145);

4. Виокремлено наслідки зростання ступеня інтернаціоналізації освіти:

- макроекономічні в країнах-експортерах через збільшення доходів від експорту послуг та доходів від суміжних галузей (будівництво та обслуговування університетських кампусів, виробництво та продаж продуктів харчування, оренда житла, транспортні та побутові послуги тощо);

- макроекономічні в країнах-імпортерах шляхом підвищення економічної ефективності їх освітніх систем через зосередження обмежених ресурсів таких країн на освітніх програмах з можливим ефектом економії на масштабі, або збільшення участі у вищій освіті без розширення системи вищої освіти всередині самої країни;

- соціальні – здобуття міжнародної освіти виховує “міжнародні характеристики” у студентів: міжнародна свідомість і відкритість, знання другої іноземної мови, гнучкість мислення, толерантність та повага до інших,

які є необхідними в глобальній економіці; (с. 106-113, 131-132, 154, 146-148,150);

5. Набув подальшого розвитку функціональний підхід дослідження освітнього процесу: уточнено основні функції суб'єктів глобального ринку освітніх послуг (с.41-42); встановлено, що пріоритети розвитку ринку вищої освіти в Україні відповідають домінантам другого етапу розвитку вищої освіти на глобальному ринку послуг, а саме: запровадження мобільності студентів, збільшення експорту освітніх послуг, підвищення рівня інформатизації суспільства, окрім сприяння держави та приватного сектору комерціалізації розробок сфери науково-дослідницьких та дослідно-конструкторських робіт (с. 198).

6. Автором розроблено стратегічні напрями впровадження позитивного міжнародного досвіду та розширення міжнародного стратегічного партнерства у сфері науки та освіти України; уточнено систему взаємодії суб'єктів ринку та органів державного управління у здійсненні комплексу заходів, що спрямовані на формування пропозицій освітніх послуг, які відповідають вимогам національної економіки в контексті реалізації інноваційної стратегії розвитку (с. 173-174, 190, 192-193, 195).

Повнота відображення результатів дослідження в опублікованих працях

Результати дослідження Присвітлої О. В. в достатній мірі висвітлені в наукових працях автора. За результатами дослідження опубліковано 20 наукових праць загальним обсягом 6,25 д.а., з них: 1 стаття у колективній монографії, 8 статей – у наукових фахових виданнях, 2 – у наукових фахових виданнях України, зареєстрованих у міжнародних наукометричних базах, 11– публікації в інших виданнях. Публікації розкривають основні висновки та положення дисертаційної роботи. Апробація результатів дослідження пройшла на 11 науково-практичних конференціях.

За змістом дисертація та автореферат оформлені відповідно до встановлених вимог МОН України, автореферат ідентично узагальнює та відображає основні положення, викладені у дисертації.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів

Отримані в ході дисертаційного дослідження наукові результати є суттєвим внеском здобувача в подальший розвиток бази для теоретико-методологічного та методичного обґрунтування процесу формування глобального ринку освітніх послуг в контексті забезпечення міжнародної конкурентоспроможності країн.

Результати дослідження були використані в навчальному процесі та в практичній діяльності органів управління державного та регіонального рівнів.

Основні положення дисертаційного дослідження впроваджені у практичну діяльність організацій: Придніпровського наукового центру НАН України (довідка №15/110 від 16.09.2015 р.); Дніпропетровської торгово-промислової палати (довідка №1575/13-08 від 05.10.2015 р.); Національного центру аерокосмічної освіти молоді ім. О. М.Макарова в частині реалізації державної молодіжної політики у сфері аерокосмічної освіти та в процесі підготовки і перепідготовки молодих фахівців в аерокосмічній галузі (довідка № 155 від 22.09.2015 р.).

Дискусійні положення й зауваження щодо змісту та оформлення дисертації та автореферату

Позитивно оцінюючи дисертацію, слід виділити деякі зауваження та дискусійні положення.

1. На основі проведених досліджень автор робить висновок, що “в умовах глобального ринку освітні послуги все більше набувають ознак товару, а сучасний етап характеризується зростанням конкуренції між мегарегіонами за високодоходні сфери освітніх послуг” (с. 201). Проте автор не уточнює, які саме послуги суб’єктів вищої освіти є високодоходними.

2. Відзначаючи важливість комерціалізації наукових розробок в інноваційній діяльності університетів, автор проводить ґрунтовний аналіз залежності між показниками обсягів витрат на НДДКР та мобільністю студентів (с.115-127). На наш погляд, доцільно було визначити також лідерів ринку з впровадження інновацій та визначити тенденції в системі інноваційного менеджменту університетів, що дозволило б обґрунтувати заходи щодо вдосконалення управління освітою у цій проблемній для України сфері (п. 3.1).

3. На с. 133 дисертації автор, на основі аналізу статистичних даних доводить, що “рівень зайнятого населення в Україні менший за середньосвітовий, проте є тенденція до вирівнювання показника до рівня світового”. На наш погляд, в рамках даного дослідження доцільно було б дослідити також тенденції зайнятості на ринку праці персоналу саме з вищою освітою та виявити основні структурні зміни в запитах глобального ринку праці як важливого індикатора впливу на формування домінант розвитку вищої освіти.

4. Робота містить значний обсяг статистичного матеріалу, але при цьому автор не аналізує такі кількісні показники глобального ринку як кількість університетів, бізнес-шкіл, коледжів; вартісні показники освітніх послуг у сегменті вищої освіти. На наш погляд, враховуючи тему дослідження, автору слід було б визначити як саме глобалізація вплинула на “старі” університети та появу нових учасників освітнього процесу.

Викладені зауваження носять дискусійний характер і не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи. Дискусійні моменти та побажання вказують на те що досліджувана проблема є не однозначною та актуальною, а наукові результати, які містяться у дисертаційній роботі є основою для подальших досліджень щодо трансформації пріоритетів розвитку вищої освіти у відповідності до викликів глобальних ринків.

Загальний висновок

Високий рівень виконаного дослідження, наукова новизна отриманих результатів, теоретичне і практичне значення, достовірність отриманих

висновків і рекомендацій, актуальність теми дають підстави стверджувати, що дисертаційна робота “Домінанти розвитку вищої освіти в умовах глобального ринку освітніх послуг” відповідає пунктам 9, 11, 12 “Порядку присудження наукових ступенів”, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24 липня 2013 року зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19 серпня 2015 р., а її автор Присвітла Оксана Вікторівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини.

Офіційний опонент

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри міжнародних економічних відносин

Львівського торговельно-економічного університету

Ю.В.Полякова

